

2. Белецька А. В. Лексична сугестія публіцистики друкованих ЗМІ України дискурсу політичного протистояння 2004–2005 рр. : автореф. ... канд. наук із соціальних комунікацій : 14.01.33 / Алевтина Володимирівна Белецька ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2008. – 20 с.
3. Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко – М. : Прайм-Еврознак, 2003. – 672 с.
4. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : [б. и.], 1958. – 459 с.
5. Желтухина М. Р. Масс-медиаальная коммуникация: языковое сознание – воздействие – суггестивность / М. Р. Желтухина // Язык, сознание, коммуникация. – М. : МАКС Пресс, 2003. – Вып. 24: – 13–29 с.
6. Завальнюк І. Функціонально-стилістичні особливості вживання окличних речень у сучасному українському газетному мовленні / І. Завальнюк // Мовознавчий вісник. – 2009. – Вип. 8. – С. 305–325.
7. Ільницька Л. Л. Англomовний суггестивний дискурс : дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Леся Леонідівна Ільницька ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 222 с. – Бібліогр. : С. 182–214
8. Кутуза Н. В. Гіпнотичні техніки в рекламному дискурсі / Н. В. Кутуза // Ученіе записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Филология. – 2007. –Т. 20 (59). – № 3. – С. 439–444.
9. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский , О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К : Вища школа, 1984. – 247 с.
10. Романов А. А. Суггестивный дискурс в библиотерапии / А. А. Романов, И. Ю. Черепанова. – М. : Лилия ЛТД, 1999. – 127 с.
11. Самусенко О.М. Міфопоетичні джерела сугестії в російських телевізійних текстах : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Оксана Миколаївна Самусенко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут філології. – К., 2004. – 20 с.
12. Словник лінгвістичних термінів / уклад. : Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
13. Черепанова И. Ю. Дом колдуньи: язык творческого Бессознательного / И. Ю. Черепанова. – М. : КСП, 1996. – 381 с.
14. Шаля О. І. Когнітивна структура категорії порівняння / О. І. Шаля // Вісник ХНУ. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2010. – № 897. – С. 77–87.
15. Шашков І. О. Суггестивний потенціал релігійних сайтів лінгвістичний підхід / Шашков І. О. // Мовні і концептуальні картини світу. – 2010. – Вип. 31. – С. 383–386.
16. Психологический словарь [Электронный ресурс]: – Режим доступа : <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word>

Список джерел Ілюстративного матеріалу

1. <http://www.free-press-release.com>
2. http://www.marykay.com/content/company/pr_presskit.aspx
3. http://www.marykay.com/content/company/pr_pressreleases.aspx
4. <http://www.nsdkirk.com/training/image/ImageMaryKayTradition.pdf>
5. <http://www.priog.org>

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.

УДК 811.112.2'367.623: 811.112.2'37

Л. С. Кінах – аспірант Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Дискурсивне використання субстантивованого прикметника в сучасній німецькій мові

*Робота виконана на кафедрі німецької філології
ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті йдеться про лексико-семантичні й лінгвостилістичні особливості використання субстантивованого прикметника сучасної німецької мови в релігійному та лірико-поетичному дискурсах.

Ключові слова: дискурс, релігійний дискурс, лірико-поетичний дискурс, субстантивовані прикметники, лексико-тематична група, ознака, конкретні й абстрактні поняття.

Кинах Л. С. Дискурсивное употребление субстантивированного прилагательного в современном немецком языке. В статье рассматриваются лексико-семантические и лингвостилистические особенности употребления субстантивированного прилагательного современного немецкого языка в религиозном и лирико-поэтическом дискурсах.

Ключевые слова: дискурс, религиозный дискурс, лирико-поэтический дискурс, субстантивированное прилагательное, лексико-тематическая группа, признак, конкретные и абстрактные понятия.

Kinakh L. S. Discourse Usage of Substantivized Adjectives in Modern German. The article deals with the lexical semantic and linguostylistic peculiarities of substantivized adjectives of modern German in religious and lyric poetic discourse.

Key words: discourse, religious discourse, lyric poetic discourse, substantivized adjective, lexical thematic group, sign, concrete and abstract concepts.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних лінгвістичних дослідженнях запропоновано чимало тлумачень терміна «дискурс». В. С. Чернявська окреслює щонайменше два рівні його розуміння: 1) дискурс як конкретна комунікативна подія, що фіксується в писемних текстах й усному мовленні та здійснюється в певному, когнітивно й типологічно зумовленому комунікативному просторі (тобто це текст разом із його позатекстовим фоном); 2) дискурс як сукупність тематично (ідеографічно) поєднаних текстів, де зміст (тема) розкривається не одним окремим текстом, а інтертекстуально, у комплексній взаємодії багатьох текстів, що функціонують у межах однієї і тієї ж комунікативної сфери [4, 143–144]. При цьому окремі соціально й історично усталені сфери людського пізнання й комунікації пропонується розглядати як спеціальні дискурси (типи дискурсів).

В. І. Карасик розрізняє особистісно- й статусно-орієнтовані види дискурсу. Перший пов'язаний із розкриттям внутрішнього світу особистості та виявляється у двох основних сферах людського спілкування – побутовій (генетично вихідний тип дискурсу) і буттєвій (художній, філософській, міфологічній), тоді як у другому, статусно-орієнтованому дискурсі, комуніканти виступають у ролі представників певної суспільної групи й виконують ролі, зумовлені певною комунікативною ситуацією, що дає можливість, у свою чергу, виокремити науковий, масово-інформаційний, політичний, релігійний, педагогічний, військовий, рекламний та інші типи інституціонального дискурсу [2, 351].

Об'єктом наукової рефлексії цієї статті є субстантивовані прикметники (СП) сучасної німецької мови, **предметом** – особливості їхнього дискурсивного використання, а **метою** – з'ясування лексико-семантичних і лінгвостилистичних особливостей використання СП у релігійному та лірико-поетичному дискурсах. Поставлена мета передбачає виконання таких конкретних завдань: 1) аналіз основних лексико-тематичних груп СП у релігійному та лірико-поетичному дискурсах; 2) з'ясування стилістичного навантаження СП у цих типах дискурсів.

Матеріалом дослідження слугували: 1) текстові фрагменти релігійного дискурсу; 2) ліричні тексти німецькомовних поетів XIX–XX ст.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Одним із різновидів інституціонального дискурсу є **релігійний дискурс** (РД). У вузькому розумінні РД – сукупність мовленнєвих актів, здійснюваних у релігійній сфері, у широкому – низка дій, орієнтованих на залучення людини до віри, а також комплексом мовленнєвих актів, які супроводжують процес взаємодії комунікантів [3, 149].

Виняткову роль серед матеріалів РД відіграють тексти Святого Письма, які розглядаються як прецедентні [1, 230]. Святе Письмо найпоширенішої релігії сучасності – християнства, Книга Книг – Біблія складається з різних за формою та змістом релігійних і світських творів, авторами яких були більше 40 людей, різних за віком та соціальним становищем. Біблія є основою християнської культури, невичерпним джерелом ідей, образів і мотивів у найрізноманітніших сферах людського життя.

Аналіз емпіричного матеріалу, який охоплює тексти Старого й Нового Заповітів, дав можливість виявити 145 різних за значенням СП і зафіксувати 1078 випадків їхнього вживання. Найпоширенішим різновидом серед них виявилися **СП – найменування особи**: 98 лексичних одиниць (ЛО) (67,6 % від загальної кількості представлених у текстах Біблії СП) і 806 слововживань (74,8 % від загальної кількості вживань СП), відповідно. Цей факт передусім пояснюється тематикою біблійних текстів, у центрі яких – створення світу й людини, її гріхопадіння, взаємини Бога з обраним ним народом Ізраїлю, прихід на землю Сина Божого Ісуса Христа, виникнення перших общин християн та ін.

Найчастіше вживаними СП-найменуваннями особи виявилися: *Gottlose/r* (121), *Gerechte/r* (88), *Älteste/r* (57), *Große/r* (51), *Arme/r* (49), *Nächste/r* (49), *Oberste/r* (46), *Tote/r* (35), *Fremde/r* (18), *Blinde/r* (17), *Böse/r* (17), *Fromme/r* (17), *Heilige/r* (13), *Einheimische/r* (12), *Weise/r* (12), *Aussätzigel/r* (10), *Kranke/r* (10), *Reiche/r* (10).

Основними дискурсивно значущими лексико-тематичними групами, утвореними СП – найменуваннями осіб, є найменування за моральною якістю / рисою характеру (*Abtrünnige/r*, *Faule/r*, *Fleißige/r*, *Friedfertige/r*, *Geduldige/r*, *Gerechte/r*, *Getreue/r*, *Habgierige/r*, *Redliche/r*, *Ruchlose/r* та ін.); фізичною вадою, хворобою, нужденністю (*Aussätzigel/r*, *Bedürftige/r*, *Blinde/r*, *Durstige/r*, *Hungrige/r*, *Kranke/r*, *Lahme/r*, *Taube/r*, *Unfruchtbare* та ін.); соціальним станом (*Älteste/r*, *Arme/r*, *Elende/r*, *Große/r*, *Oberste/r*, *Reiche/r* та ін.); ставленням до віри (*Fromme/r*, *Gläubige/r*, *Gottlose/r*, *Kleingläubige/r*); віком (*Alte/r*, *Jüngere/r*, *Jüngste/r*).

Варто відзначити домінувальне вживання СП-найменувань особи у формі множини (483 випадки), тоді як у формі однини вжито 318 СП – найменувань особи чоловічої статі, що є, зокрема, виявом генералізуючої функції чоловічого роду, та тільки п'ять слововживань СП-найменувань особи жіночої статі (*die Fremde*, *die Schönste*, *die Unreine*, *die Unfruchtbare*). У цьому прослідковується одна з характерних особливостей РД у християнстві – максимальне пониження індивідуального статусу людини, яка в спілкуванні з Богом має іменувати себе «рабом Божим», «грішником» [1, 223], а також засвідчується найвищий ступінь узагальнення людської сутності: *Der Boden der Starken ist zerbrochen, und die Schwachen sind umgürtet mit Stärke* /1. Samuel 2:4/.

Іншими біблійними СП-номінаціями є СП, вжиті на позначення *Boza*: *der Höchste* (16), *der Allmächtige* (22), *der Allerhöchste* (3), представлені найменуваннями в найвищому ступені вияву ознаки (*Als der Höchste den Völkern Land zuteilte* /5. Mose 32:8/); СП на позначення *предметів*: *die Rechte* (23), *die Linke* (19), *das Hochheilige* (11), *das Allerheiligste* (5), *das Heilige* (4) (*Und baute so im Innern des Chorraums, das Allerheiligste* /1. Könige 6:16/; *die Rechte des Herrn behält den Sieg* /Psalm 118:15/); СП на позначення *тварин*: *die Jungen* (4).

Смисловий ряд, представлений СП-найменуваннями *абстрактних понять*, складається з 36 лексем середнього роду (160 слововживань): *Böses* (56), *Gutes* (33), *Bestes* (8), *Inneres* (6), *Trockenes* (5), *Großes* (4), *Lebendiges* (4) та ін. Істотно переважають СП на позначення найголовніших категорій людського буття – добра й зла: *Siehe, ich habe dir heute vorgelegt das Leben und das Gute, den Tod und das Böse* /5. Mose 30:15/.

Чимало СП-номінацій, ужитих у релігійних текстах, репрезентує опредмечення ознак, якостей і властивостей людини та об'єктів її найближчого оточення, які вона (людина) здатна сприймати органами чуття. Такі номінації є прямі за значенням, позбавлені емоційного забарвлення, представлені, як правило, у формі звичайного ступеня вираження ознаки. Уживання СП із препозитивним означенням не є поширеним, однак для уточнення значення СП часто використовується постпозитивне означення (*Die Ältesten des Volkes*).

Низка СП зафіксована у звертаннях Бога до людей, людей до Бога та святих: *du großer Gott, du Mächtiger und Furchtbarer* /Nehemia 9:32/; *Bringet dar dem Herrn, ihr Himmlischen, bringet dar dem Herrn Ehre und Stärke!* /Psalm 29:1/. З огляду на поширену заборону призивати Імення Господа даремно, СП можна розглядати як своєрідну альтернативу його найменування (*Kraft des Höchsten, Kinder des Allerhöchsten*). Звертаючись до Всевишнього, людина прагне підкреслити його велич, всемогутність і справедливість, що виявляється насамперед у використанні найменувань на позначення найвищого ступеня позитивної оцінки: *du Höchster* /Psalm 92:2/; *Hör uns, Allmächtiger! Hör uns, Allgütiger! Himmlischer Führer der Schlachten!* (www.volksliederarchiv.de). Головним суб'єктом оцінки поведінки людини є Бог. Устами Ісуса Христа, Мойсея чи інших біблійних персонажів він викриває гріховність людини, вказуючи здебільшого на її негативні риси, спонукає до правильних учинків і справжнього навернення до віри: *Du Kleingläubiger, warum hast du gezweifelt?* /Matthäus 14:31/; *Höret, ihr Ungehorsamen* /4. Mose 20:10/; *Gehe hin zur Ameise, du Fauler, sieh an ihr Tun und lerne von ihr!* /Sprüche 6:6/.

Стилістичні прийоми за участю СП-номінацій сприяють посиленню експресивності релігійного тексту загалом й увиразненню окремих висловлень зокрема. До таких прийомів можна передусім віднести протиставлення опредмечених ознак: *Du liebst das Böse mehr als das Gute und redest lieber Falsches als Rechtes* /Psalm 52:5/. Великою концентрацією антонімічних СП відзначаються тексти

навчальних (поетичних) книг Старого Заповіту, а серед них особливо Приповісті Соломона, морально-етичний та дидактичний потенціал яких є неocenним: *Wer nach Gutem strebt, trachtet nach Gottes Wohlgefallen, aber wer das Böse sucht, dem wird es begegnen* /Sprüche 11:27/; *Den Faulen wird es mangeln an Hab und Gut, die Fleißigen aber erlangen Reichtum* /Sprüche 11:16/.

До інших лінгвостилістичних особливостей релігійних текстів за участю СП-номінацій можна віднести: протиставлення СП та слова іншої частини мови (*Er machte das Trockene wieder wasserreich* /Psalm 107:35/; *Macht Kranke gesund, weckt Tote auf, macht Aussätzige rein* /Matthäus 10:8/); повтори СП (*Laß die Toten ihre Toten begraben* /Matthäus 8:22/; *Von Bösen kommt Böses* /1. Samuel 24:14/); вживання СП й однокореневого слова, яке належить до іншої частини мови (*denn in ihrer Treue heiligten sie sich für das Heilige* /2. Chronik 31:18/; *die Weisheit macht den Weisen stärker* /Prediger 7:19/); паралелізм (*Weh denen, die Böses gut und Gutes böse nennen* /Jesaja 5:20/); оксиморон (*Dann werden die Lahmen springen wie ein Hirsch, und die Zunge der Stummen wird frohlocken* /Jesaja 35:6/; *Blinde sehen und Lahme gehen, Aussätzige werden rein und Taube hören, Tote stehen auf* /Matthäus 11:5/). Повторення СП, вживання СП й однокорених слів, паралельні синтаксичні конструкції із СП посилюють експресивність і ритмічність висловлень, поглиблюють смисл сказаного та збільшують силу емоційного впливу на адресата. Численні випадки навмисного поєднання суперечливих чи об'єктивно несумісних понять слугують підтвердженням всесильності Бога.

Лексичне наповнення біблійних текстів характеризується відносною простотою, тоді як їхній духовний зміст відзначається глибиною і величезною силою впливу на людей упродовж багатьох віків. Окремі експресивно насичені фрази з СП стали ідіоматичними (*Und du wirst tappen am Mittag, wie ein Blinder tappt im Dunklen* /5. Mose 28:29/; *und es geschieht nichts Neues unter der Sonne* /Prediger 1:9/). Фрагменти текстів Святого Письма використовуються у вигляді молитов, притч, складають основу проповідей священнослужителів. У цьому контексті варто згадати й одну з вічно актуальних Божих заповідей: *Du sollst deinen Nächsten lieben wie dich selbst* /3. Mose 19:18/ або ж уривок одного з найвеличніших церковних гімнів – «Величає душа моя Господа»: *Er stößt die Gewaltigen vom Thron und erhebt die Niedrigen. Die Hungrigen füllt er mit Gütern und läßt die Reichen leer ausgehen* /Lukas 1:52–53/.

Отже, СП посідають помітне місце в номінативному полі релігійного спілкування, спрямовуючи силу свого емоційного впливу на залучення людей до віри, усвідомлення ними гріха й чеснот, розуміння цінностей і норм поведінки.

Лірико-поетичний дискурс (ЛпД) є різновидом художнього й належить до особистісно-орієнтованих видів дискурсу. Дискурсивний простір лірико-поетичного тексту можна трактувати як осмислену мовною особистістю й представлену в тексті комунікативну подію, що актуалізується мовленнєвою свідомістю у формі асоціативно-образного фрагмента лірико-поетичної комунікації. Розуміння ЛпД як системи дає можливість розглядати його водночас і як динамічний процес образномовленнєвої діяльності, вписаної у відповідний метаконтекст, і як його результат – лірико-поетичний текст.

У процесі аналізу емпіричного матеріалу, який охоплює ліричні твори видатних німецькомовних поетів XIX–XX ст., було виокремлено 334 різних за значенням СП і зафіксовано 788 випадків їхнього вживання. Групи СП-найменувань осіб (164 ЛО) і СП-найменувань абстрактних понять (144 ЛО) виявилися найбільшми в кількісному відношенні й складають 49,1 % і 43,1 % від загальної кількості СП відповідно. Інші групи представлені СП-найменуваннями всевишніх і нечистих сил (19 ЛО; 5,7 %) та СП-найменуваннями предметів (7 ЛО; 2,1 %). СП-найменувань тварин у проаналізованих текстах не виявлено.

Найуживанішими серед СП-найменувань осіб виявилися: *Tote/r* (45), *Alte/r* (40), *Fremde/r* (22), *Liebste/r* (22), *Kleine/r* (18), *Kranke/r* (14), *Arme/r* (13), *Liebe/r* (11), *Einsame/r* (10), *Sterbliche/r* (8); серед СП-найменувань абстрактних понять: *Inneres* (16), *Großes* (12), *Bestes* (7), *Göttliches* (7), *Schönes* (7), *Ewiges* (6), *Gutes* (6), *Neues* (6), *Böses* (5), *Unendliches* (5); серед СП-найменувань всевишніх і нечистих сил: *Heilige/r* (19), *Himmliche/r* (16), *Höchster* (5).

Основними дискурсивно значущими лексико-тематичними групами, утвореними СП-найменуваннями осіб, є іменування за певною рисою характеру чи особливістю темпераменту (*Ängstliche/r*, *Böse/r*, *Friedliche/r*, *Geduldige/r*, *Genügsame/r*, *Gerechte/r*, *Grausame/r*, *Redliche/r*, *Sanfte/r*, *Schlechte/r*, *Treue/r*, *Träge/r*, *Träumerische/r*, *Weise/r* та ін.); виявом певного почуття (*Einsame/r*, *Glückliche/r*, *Liebste/r*, *Traurige/r*, *Traute*, *Zufriedene/r* та ін.); особливістю зовнішнього вигляду (*Blaß/e/r*, *Blonde*,

Große/r, Kleine/r, Schöne/r, Übergroße/r та ін.); особливістю фізичного стану (*Allkräftige, Atemlose, Kalte/r, Lebendige/r, Leichte/r, Schwache/r, Starke/r, Tote/r, Zärbrechliche* та ін.) і соціальною ознакою (*Arme/r, Ärmste/r, Dürftige/r, Mittellose/r, Nicht-Reiche/r* та ін.).

У лексичному наповненні окреслених груп простежуються основні мотиви ліричної поезії: заглиблення у сферу людської душі й зображення вічної боротьби в ній доброго й злого начал (*Hier – spricht man – warten Schrecken auf den Bösen und Freuden auf den Redlichen* (Schiller) [7, 245]); переживання кохання, його нерозділеності чи втрати (*Wenn ich dann ferner in des Lebens Weite Zur Liebsten mußte, mußte, weil sie zog* (Goethe) [7, 222]; *Ich küsse, umschlinge und presse dich wild, Du Stille, du Kalte, du Bleiche!* (Heine) [8, 143]); роздуми ліричного героя про життя й смерть (*Stark muß man sein, sogar wenn Fremdes stirbt* (Rilke) [10, 112]; *Nun bin ich vor dem Tod den Toten gleich Und fall in Trümmer wie das alte Reich* (Platen) [7, 306]); співчуття до знедолених (*Die Reichen und Glücklichen haben gut schweigen, Niemand will wissen was sie sind. Aber die Dürftigen müssen sich zeigen, Müssen sagen: ich bin blind* (Rilke) [10, 338]); відчуття страху, тривоги, трагічної самотності (*Und zu einem Übergroßen wird mir diese Einsamkeit* (Rilke) [10, 431]; *Wie sind wir alle Fremde doch!* (Werfel) [7, 601]).

СП часто використовуються як назви віршів: *Der Fremde; Der Einsame; Die Blinde* (Р. М. Рільке); *Das Heiligste* (Кр. Ф. Хеббель); *Das Göttliche* (Й. В. Гете); *Einer Toten* (Т. Шторм). У цьому разі СП передають основну тональність, основний задум ліричного твору або ж указують на те, кому він адресується.

Використання СП-найменувань абстрактних понять підкреслює філософське сприйняття світу, силу впливу художньо-естетичних відкриттів, розмаїття настроїв і почуттів ліричного героя: *Und es ist das ewig Eine, Das sich vielfach offenbart, Klein das Große, groß das Kleine, Alles nach der eignen Art* (Goethe) [7, 230]; *Mit uns geht das Unendliche vorbei* (Rilke) [10, 379]. У ліричній поезії СП-абстрактні поняття часто піддаються персоніфікації, чому сприяє, зокрема, їхнє вживання з неозначеним артиклем: *Mond, als träte ein Totes Aus blauer Höhle, ... Silbern weint ein Krankes Am Abendweiherr* (Trakl) [7, 593].

Низка СП вживається на позначення Бога, міфологічних божеств і героїв, нечистих сил: *Seliges Griechenland! Du Haus der Himmlischen alle* (Schiller) [7, 321]; *Du aber, Göttlicher, du, bist zuletzt noch Ertöner* (у звертанні до Орфея) (Rilke) [10, 733]; *Wohin ist der kleine Jakob gegangen? Es hat ihn ein Unterirdischer gefangen* (Arndt) [7, 382].

До лексико-семантичних особливостей СП-номінацій у лірико-поетичному мовленні можна віднести активне використання СП у формі вияву вищого чи найвищого ступеня ознаки (таких зафіксовано 49 ЛО, що становить 14, 7 % від загальної кількості СП у проаналізованих поетичних творах): *Ich kenne nichts Ärmeres unter der Sonn als euch, Götter!* (Goethe) [5, 232]; *wo ich das Liebste verlor* (Heine) [8, 163]; *Die Herzallerliebste mein* (Heine) [8, 138]; вживання СП, значення яких посилюється за допомогою словотвірних засобів: *Es geht ein Übergroßes vor* (Rilke) [10, 246]; *Weh denen, die dem Ewigblinden des Lichtes Himmelsfackel leihn!* (Schiller) [7, 302]; *das Allerschlimmste kam zuletzt* (Busch) [7, 513]; функціонування оказіональних СП: *Ach neige, Du Schmerzenseiche, Dein Antlitz gnädig meiner Not* (Goethe) [5, 294]; *Das Tief-Ewige umschauert mich* (Mombert) [7, 532]; активну сполучуваність СП із прикметником, який вживається як звичайне узгоджене означення (*mit meiner blonden Kleinen* (Rilke) [10, 74]) або ж як оригінальний епітет (*Du bist der tiefste Mittellose* (Rilke) [10, 272]; *aus Dunkel steigt ein buntes Offenbares* (Rilke) [10, 513]). За допомогою прикметників-означень удається підкреслити якусь іншу суттєву рису чи ознаку вже опредмеченої ознаки або ж дати їй ідейно-емоційну оцінку. Додаткову характеристику СП-номінаціям надають також і прислівники, наявність яких у препозиції є виявом типової прикметникової сполучуваності СП: *Da packt es ihn, den neidlos, freudlos Kalten* (Rilke) [10, 125]; *Aus dem starren fühllos Alten drehn sich Geschöpfe* (Rilke) [10, 168].

Як лінгвостилістичні особливості функціонування СП-номінацій у лірико-поетичних текстах можна розглядати уможливлення за допомогою СП римування: *Was bist du denn so traurig fort, du, Blasser? Ich glaube gar du bist ein Menschenhasser?* (Rilke) [10, 124]; вживання в межах однієї синтагми двох і більше СП на позначення одного й того ж поняття: *ich liebe alleine Die Kleine, die Feine, die Reine, die Eine* (Heine) [8, 132]; попарне й потрійне вживання різних за значенням СП у межах однієї синтагми: *von dem Sanften und Zarten* (Rilke) [10, 185]; *und dann allein im Weiten, Leichten, Kalten* (Rilke) [10, 763]; повтори СП: *ein Fremder unter Fremden* (Rilke) [10, 606]; *Wer Unmögliches*

geglaubt, Kommt *Unmögliches* verrichten (Heine) [8, 230]; уживання СП й однокореневого слова іншої частини мови: *und die Augen des Fremden sind ihr nicht fremd* (Rilke) [10, 114]; *Ich trage Unerträgliches* (Heine) [5, 290]; *Denn man muß dem Weisen seine Weisheit erst entreißen* (Brecht) [7, 631]; поєднання семантично непом'якшуваних понять за участю СП: *du gerne, du leidenschaftlich Toter* (Rilke) [10, 410]; *Die röteten sind bis ans Schwarze verrötet* (Rilke) [10, 839].

Чимало СП вживається в лірико-художньому мовленні у функції риторичного звертання, слугуючи найменуванням співрозмовника в уявному діалозі. Такі СП-найменування можуть стосуватися живої істоти, узагальненого образу, предмета, топоніма чи антропоніма. У проаналізованих текстах були зафіксовані, зокрема, звертання до коханої: *Liebste, sollst mir heute sagen* (Heine) [8, 136]; *So gratulier ich; meine Beste!* (Heine) [8, 175]; до Й. В. Гете: *Du Unfaßbarer* (Nietzsche) [5, 230]; до Бога: *Du Ewiger, du hast dich mir gezeigt* (Rilke) [10, 241].

Особливу художню силу мають персоніфіковані звертання. Ліричний герой звертається до предметів, які оточують його, як до істот, іменуючи їх за певною об'єктивною чи суб'єктивною ознакою – звертання до м'яча: *Du Runder, der das Warme aus zwei Händen im Fliegen, oben, fortgiebt* (Rilke) [10, 537]; до Сонця: *Und leuchtest du, o Goldnes, auch mir* (Hölderlin) [9, 16]; до міста Хайдельберґ: *Du, der Vaterlandsstädte Ländlichschönste, so viel ich sah!* (Hölderlin) [9, 21]; до музики: *du Fremde* (Rilke) [10, 653]; до дубів: *ihr Herrlichen* (Hölderlin) [7, 309]. Спілкування з неживим дає можливість ліричному герою подолати свою самотність, досягнути певної гармонії з навколишнім світом. Такі СП-номінації можуть зазнавати неоднозначної інтерпретації. Суб'єкт чи об'єкт звертання може бути зрозумілий із контексту, назви вірша чи його присвяти. Призначення СП-звертання полягає в тому, щоб викликати певну експресію, задану темою і запрограмованістю на піднесено-поетичний стиль.

Отже, вирішення поставлених завдань дало змогу зробити певні висновки:

1) СП-номінаціями в РД є в переважній більшості найменування особи, які репрезентують на-самперед опредмечення позитивних і негативних людських якостей із точки зору християнської моралі й загальнолюдських законів, а дієвим засобом інтенсифікації впливу висловлень, що містять такі СП, стають стилістичні прийоми, найпоширенішими серед яких є протиставлення, повтор, оксиморон;

2) використання СП у ЛпД зумовлюється креативною мисленнево-мовленневою діяльністю людини й специфікою поетичного мовлення, сприяє увиразненню зображень душевних переживань і почуттів ліричного героя, підкреслює емоційну точність поетичного мовлення, що, у свою чергу, слугує поштовхом до особистих переживань адресата.

Перспективи подальшого дослідження полягають у з'ясуванні особливостей використання СП в інших типах дискурсів.

Список використаної літератури

1. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
2. Карасик В. И. Языковые ключи / В. И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
3. Путій О. С. Репрезентація макроконцепту «стан людини» в сучасній німецькій мові: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Олена Сергіївна Путій. – Запоріжжя, 2009. – 272 с.
4. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : [учеб. пособие] / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 248 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу

5. Das Buch der Lyrik / [Hg.: Th. Müller-Alfred, H. Kraft]. – Berlin [u.a.] : Deutsche Buch-Gemeinschaft, 1954. – 478 S.
6. Die Bibel / [Nach der Übersetzung Martin Luthers]. – Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 1991. – 1212 S.
7. Echtermeyer Th. Deutsche Gedichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart / [Neugestaltet von B. von Wiese]. – Düsseldorf : Bagel, 1968. – 752 S.
8. Heine H. Hausbuch. Die schönsten Lieder, Gedichte, Reisebilder, Skizzen und Briefe / Heinrich Heine. – Bayreuth : Gondrom, 1983. – 639 S.
9. Hölderlin F. Die schönsten Gedichte / Friedrich Hölderlin. – Frankfurt am Main – Leipzig : Insel, 1993. – 115 S.
10. Rilke R.M. Die Gedichte / Rainer Maria Rilke. – Frankfurt am Main – Leipzig : Insel, 2006. – 895 S.

Статтю подано до редколегії
28.03.2012 р.